

UNELE PARTICULARITĂȚI ALE REALIZĂRII PRINCIPIULUI CONTRADICTORIALITĂȚII ÎN CADRUL CĂILOR DE ATAC ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Lucia RUSU,

doctor în drept, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

SUMMARY

Recognizing the presence of the adversarial principle, we assume that this principle is spreading over the appeals phase. The action of this principle is achieved not only at the stage of examination of the case in court, but also in other phases of the criminal trial. Speaking about the action of the adversarial principle at various stages of the criminal trial, it is necessary to mention that the specific features of various stages of the criminal process determine as well the different action level of this principle. The most visible and fully it is realized namely while investigating the case in court, where the circumstances of the case are examined directly by the court.

Keywords: principle, adversariality, stage of trial, appeal, cassation, ordinary ways of appeal, extraordinary ways of appeal, criminal trial, circumstances of the case, court inquiry, judgment, decision, trial participants.

REZUMAT

Recunoscând prezența principiului contradictorialității, presupunem că acest principiu se răspândește și asupra fazei căilor de atac. Acțiunea acestui principiu este asigurată nu doar la etapa examinării cauzei în instanța de judecată, ci și în cadrul altor faze ale procesului penal. Vorbind despre acțiunea principiului contradictorialității la diferite faze ale procesului penal, este necesar de a menționa că particularitățile specifice diferitelor etape ale procesului penal determină și nivelul diferit de acțiune al acestui principiu. Cel mai vizibil și mai deplin el se realizează anume în cadrul examinării cauzei în judecată, unde circumstanțele cauzei sunt examinate nemijlocit de către instanța de judecată.

Cuvinte-cheie: principiu, contradictorialitate, fază de judecată, apel, recurs, căi ordinare de atac, căi extraordinare de atac, proces penal, circumstanțe ale cauzei, cercetare judecătorească, sentință, decizie, participanți la proces.

Introducere. Contradictorialitatea are o importanță deosebită pe întreaga parte a sistemului de procedură penală, determinând, pe multe direcții, ponderea statutului juridic, raporturile de opoziție sau de colaborare dintre participanții la procesul penal, precum și relațiile juridice stabilite rezultativ între participanții la proces și instanța de judecată. Știința dreptului procesual penal ține în vizor actual importanța principiului contradictorialității. În acest sens, unii cercetători s-au limitat doar la recunoașterea sau negarea contradictorialității ca principiu, alți autori indică la esența, conținutul și limitele acestui principiu fie izolat, fie în corelație cu alte principii ale procesului penal. Pe seama acestor repere de analiză, nu se poate afirma, cu suficientă încredere, că problemele din domeniul complex al contradictorialității au fost suficient cercetate.

Rezultate obținute în discuții. Principiul contradictorialității urmează a fi realizat în cadrul tutu-

ror fazelor judiciare ale procesului penal, inclusiv și în cadrul căilor ordinare și extraordinare de atac. Căile de atac sunt o instituție creată tocmai în scopul lichidării erorilor în sfera de realizare a justiției. Ele sunt mijloacele procesuale care permit un nou examen al procesului în care s-a pronunțat una sau chiar mai multe hotărâri judecătorești, în vederea desființării, totale sau parțiale, a acestora atunci când sunt greșite, în fapt sau în drept. Ele constituie un mijloc procedural indispensabil pentru garantarea drepturilor individuale împotriva hotărârilor judecătorești greșite și deci periculoase atât pentru cetățeni, cit și pentru autoritatea justiției [9, p. 61]. Cu toate garanțiile luate de lege pentru a se crea cele mai bune condiții de desfășurare a justiției, este totuși posibil ca hotărârea judecătorească să fie greșită, fie din cauza persoanei vătămate sau a părților, fie chiar din cauza procurorului sau a instanței de judecată, care nu au apreciat corect situația de fapt ori au interpretat sau aplicat greșit le-

gea, substanțială sau procedurală [8, p. 273]. Rațiunea căilor de atac rezidă în preîntâmpinarea și înlăturarea erorilor în domeniul justiției. Controlul judecătorec, pe care orice cale de atac îl declanșează, are un rol preventiv și unul reparator. Căile de atac ajută la preîntâmpinarea greșelilor, deoarece o instanță care știe că activitatea sa jurisdicțională poate fi supusă controlului va fi, desigur, mai atentă. Posibilitatea folosirii căilor de atac reprezintă, pentru instanța investită cu soluționarea cauzei, un stimul de a judeca cu maximă atenție și o frână împotriva arbitrariului și abuzului în stabilirea faptelor și aplicarea legilor [1, p. 393].

Curtea Europeană a decis că atunci când o instanță de apel este chemată, potrivit reglementărilor procesuale naționale, să examineze o cauză în fapt și în drept și să cerceteze în ansamblul ei problema culpabilității sau nevinovăției celui trimis în judecată, ea nu poate, pentru rațiunile ce țin de însăși echitatea unui proces, să statueze asupra

tuturor acestor probleme, fără aprecierea directă a declarațiilor date de acuzat personal, care susține că nu a comis actul ce constituie infracțiune (Hotărârea CtEDO din 27 iunie 2000, în *Cauza Constantinescu vs. România*, par. 55). Chiar dacă dreptul acuzatului la ultimul cuvânt are o importanță de necontestat, el nu trebuie confundat cu dreptul său de a fi ascultat direct de tribunal pe timpul dezbaterilor [2, p. 499].

Procedura în căile ordinare de atac reprezintă o formă a supravegherii judecătorești a cărei sarcină este de a asigura intrarea în forța lucrului judecat doar a unei sentințe legale și întemeiate. Această sarcină rămâne neschimbată indiferent de motivul care a servit ca temei pentru inițierea procedurii în ordinea căilor ordinare de atac, fiind vorba fie de o cerere de apel sau de o cerere de recurs. Procedura în căile ordinare de atac reprezintă un mijloc eficient al depistării și înlăturării erorilor admise de către prima instanță de judecată la darea sentinței, adică prin intermediul mijloacelor care asigură realizarea funcției de protecție juridică a justiției [12, p. 169].

Recunoscând prezența principiului contradictorialității, presupunem că acest principiu se răspândește și asupra fazei căilor extraordinare de atac. Acțiunea acestui principiu este asigurată nu doar la etapa examinării cauzei în instanța de judecată, ci și în cadrul altor faze ale procesului penal. Vorbind despre acțiunea principiului contradictorialității la diferite faze ale procesului penal, este necesar de a menționa că particularitățile specifice diferitor etape ale procesului penal determină și nivelul diferit de acțiune al acestui principiu. Cel mai vizibil și mai deplin el se realizează anume în cadrul examinării cauzei în judecată, unde circumstanțele cauzei sunt examinate nemijlocit de către instanță, care audiază

martorii, ascultă inculpatul, partea vătămată, examinează corpurile delictive și materialele cauzei etc. [12, p. 169-170]. Judecata în fața instanței de apel poate avea loc într-o variantă prescurtată, atunci când se invocă doar chestiuni de nelegalitate, putând lipsi etapa cercetării judecătorești, procedura limitându-se doar la dezbaterile asupra chestiunilor de nelegalitate invocate [10, p. 1068].

Judecarea apelului se face cu citarea părților și a persoanei vătămate. Aceasta nu înseamnă că vor fi citate toate persoanele care au figurat și la judecata în prima instanță, ci doar cele care au declarat apel și cele la care apelul se referă. Pentru celelalte persoane hotărârea primei instanțe a rămas definitivă la data expirării termenului de declarare a apelului pentru acestea [10, p. 1067].

Obligativitatea examinării cauzelor în cadrul căilor ordinare de atac este determinată de faptul că sentințele pot fi atacate în vederea unei noi judecări în fapt și în drept a cauzei, instanța superioară verificând legalitatea și fundamentarea sentinței primei instanțe în baza materialului aflat la dosar și a celui prezentat suplimentar. Examinarea cauzelor penale în ordinea căilor ordinare de atac se exprimă în verificarea respectării legii în procesul cercetării materialului în cadrul primei instanțe de judecată [14, p. 97]. Instanța de apel nu este în drept să pronunțe o hotărâre de condamnare, bazându-se exclusiv pe dosarul din prima instanță, care conține depozițiile martorilor și declarațiile inculpatului, același dosar, în temeiul căruia fusese achitat în primă instanță. Conform sistemului englez de drept, de exemplu, dacă ai fost odată achitat prin sentința de judecată, aceasta intră imediat în vigoare și se poate de contestat în instanțele superioare numai sentințele de condamnare. Se consideră, că acuzarea care de la început a avut mai multe

drepturi date prin lege pentru a demonstra vina persoanei, și-a pierdut șansa să mai încerce încă odată, chiar dacă au apărut noi probe pe dosar [3, p. 17].

Instanța de apel urmează să procedeze la o nouă audiere atât a inculpatului, cât și a anumitor martori ai acuzării solicitați de părți [4]. Elocvente în acest sens se prezintă a fi Hotărârea CtEDO în *Cauza Popovici vs Moldova* (27.11.2007) și Hotărârea CEDO în *Cauza Dănila vs România* (8.03.2007). De asemenea, martorii acuzării se audiază din nou în cazul în care depozițiile lor constituie o mărturie acuzatorie, susceptibilă să întemeieze într-un mod substanțial condamnarea învinutului, cum ar fi de exemplu, situația în cadrul Hotărârii CtEDO în *Cauza Spînu vs. România* (29.04.2008). La fel, instanța de apel trebuie să procedeze la audierea inculpatului prezent, atunci când acesta nu a fost audiat în primă instanță.

Realizarea principiului contradictorialității la etapa căilor ordinare de atac are anumite particularități. Analiza legii de procedură penală și practica instituită în domeniu ne permite de a formula concluzia că în prezent acest principiu acționează în a doua instanță de judecată destul de limitat. În procesul desfășurat în cadrul căilor ordinare de atac participă părțile [12, p. 171].

Pentru procuror, exercitarea căilor de atac constituie mijlocul practic prin care își aduce la îndeplinire obligația de a veghea la respectarea legalității în activitatea instanțelor, astfel încât să nu fie afectate interesele generale ale societății, ordinea de drept, drepturile și libertățile cetățenilor [8, p. 274]. Determinând esența participării procurorului în cadrul examinării cauzelor penale în ordine de apel sau recurs este necesar de a lua în calcul faptul că acesta reprezintă interesele statului, de fapt,

ca și în cadrul primei instanțe de judecată. În baza principiului contradictorialității în procesul penal, principiu unanim recunoscut și susținut de jurisprudența CtEDO, sarcina probatoriului în ședințele de judecată în prima instanță și în instanța de apel îi revine acuzatorului de stat, fiindcă funcția acuzării este pusă pe seama procurorului [4]. CtEDO, în Hotărârea *Capean vs. Belgia*, a constatat că, în domeniul penal, problema administrării probelor trebuie să fie abordată din punctul de vedere al art. 6 par. 2 și e obligatoriu, *inter alia*, ca sarcina de a prezenta probe să-i revină acuzării (Hotărârea CtEDO din 13.01.2005 în *Cauza Capean vs. Belgia*).

Conform prevederilor art. 5, lit. a) din Legea RM cu privire la Procuratură nr. 3 din 25.02.2016, Procuratura „reprezintă învinuirea în instanța de judecată”. [7] Declarația peste termen a apelului sau a recursului de către procuror impune, în sensul art.230 alin.(2) C.pr. pen., pierderea dreptului procesual și nulitatea actului efectuat peste termen. [6] În acest aspect este aplicabilă și jurisprudența CtEDO, ca de exemplu, în hotărârea *Ghinea vs. Moldovei* (26.06.2012), unde CtEDO a constatat violarea art. 6 par. 1 din Convenție, observând că - *suspendarea termenului de prescripție, pe motiv că procurorul care a condus acest caz a fost în concediu, nu poate fi acceptat ca fiind compatibil cu principiul egalității armelor*.

În acest context, el este abilitat de lege cu un astfel de cumul de drepturi ca și partea care se apără de la pretențiile invocate față de ea de către organele de stat. Interesele statului și ale persoanei învinuite de comiterea infracțiunii de către organele acestui stat nu coincid, considerent din care procurorul și cel condamnat au interese direcțional opuse. Toate aceste momente ne vorbesc despre faptul că procurorul participă în

calitate de parte în proces. Particularitatea poziției procesuale a procurorului constă în faptul că la acesta lipsește interesul personal în proces, ceea ce ne permite de a vorbi despre orientarea publică a activității lui. Specificul participării procurorului ține și de momentul că egalitatea părților nu presupune egalitatea faptică sau juridică, fiind exprimată doar în egalitatea procesuală [6].

Deși procurorul poate declara apel, în legea procesual-penală nu este utilizat termenul de „*apelant*” cu privire la acesta [8, p. 315]. În cadrul judecării apelului, procurorul nu poate modifica acuzarea în sensul agravării ei, din motiv că aceasta ar leza substanțial dreptul inculpatului la un proces echitabil (învinuirea respectivă nu parcurge triplul grad de jurisdicție, luând în considerare faptul că este formulată în instanța de apel). Totodată, art. 326 C. pr. pen. RM stipulează posibilitatea modificării acuzării în sensul agravării ei dacă în cadrul judecării cauzei în prima instanță a fost inițiată de către procuror, dar nu a fost acceptată și ulterior a fost indicat acest motiv în cererea de apel. Aceeași regulă se răsfrânge și asupra cazurilor de conexare a dosarelor în instanța de apel. Urmează a se evita cazurile când prin conexare în instanța de apel s-ar agrava situația inculpatului (art.6 CEDO) [6].

În acest sens, CtEDO recunoaște că o instanță de apel are dreptul incontestabil de a recalifica faptele, însă ca această recalificare să fie compatibilă cu Convenția, acuzatului trebuie să-i fie acordată posibilitatea de a-și exercita drepturile la apărare în mod concret, efectiv și în timp util și numai în cazul când acesta o face procurorul care a cerut această modificare în prima instanță și a concretizat în apel această situație de drept. Drept exemplu referitor la cele expuse ne servește *Cauza Pelissier și Sassi vs Franța* (25.03.1999).

Rolul preventiv și reparator al căilor de atac în procesul penal este diferențiat în raport cu subiecții procesuali care au vocația exercitării căilor de atac [8, p. 274]. Contradictorialitatea se reflectă în posibilitățile egale ale părților în privința declarării apelului sau a recursului în cazurile în care una dintre părți nu va fi satisfăcută de hotărârea judecătorească [15, p. 133; 12, p. 173].

Asistența juridică a inculpatului este asigurată atât în faza de urmărire penală, cât și în faza camerei preliminare sau a judecării în primă instanță ori în căile de atac. În vederea garantării dreptului la apărare, instanța are obligația să înștiințeze pe inculpat despre dreptul de a avea un avocat ales, iar dacă nu își desemnează unul, să i se ofere dreptul de a i se desemna un avocat din oficiu [10, p. 265-266]. În cadrul instanței de apel apărătorul are un alt obiectiv și o altă sarcină decât în prima instanță. Instanța de apel verifică corectitudinea hotărârilor date de prima instanță, de aceea scopul apărării ține de combaterea sentinței care nu corespunde poziției juridice a inculpatului sau, dimpotrivă, susținerea hotărârii judecătorești în cazul în care ea corespunde poziției juridice a părții apărării [12, p. 127].

Întrebarea referitoare la participarea apărătorului la ședințele de judecată în cadrul căilor ordinare de atac este reglementată de art. 413 C. pr. pen. RM. Apărătorul poate declara în numele inculpatului apel, iar în numele condamnatului - și recurs ordinar împotriva hotărârilor instanțelor de apel. Potrivit legii de procedură penală, la judecarea acestor contestații, participarea apărătorului este obligatorie doar dacă o cer interesele justiției. Sub acest aspect, se menționează că jurisprudența CtEDO relevă că, la aprecierea faptului, dacă interesele justiției impun acordarea asistenței juridice, în

special, se ia în considerare capacitatea acuzatului de a-și prezenta cauza, complexitatea cazului, gravitatea pedepsei pe care o riscă fără asistența unui avocat[5].

Astfel, în *Cauza Hoang vs Franța* (29.08.1992), judecătorii de la Strasbourg au declarat că, dacă problemele puse în joc sunt complexe, dacă apărătorul nu dispune de o pregătire juridică necesară pentru a prezenta și a desfășura argumentele valabile și dacă doar un avocat experimentat este capabil să pregătească dosarul, interesele justiției cer ca un avocat să fie oficial responsabil de dosar. De asemenea, CtEDO a menționat, în *Cauza Benham vs Regatul Unit* (10.07.1996), că “atunci când în joc este pusă privațiunea imediată de libertate, interesele justiției cer principial o reprezentare printr-un consultant”. În speța *Perks și alții vs Regatul Unit*, din 12.10.1999, CtEDO a confirmat jurisprudența creată prin cauza *Benham vs Regatul Unit*. Judecătorii de la Strasbourg au considerat că, dată fiind severitatea pedepsei riscate de către petiționari și complexitatea legislației aplicabile, interesele justiției cereau acordarea unei asistențe juridice gratuite persoanelor interesate, pentru a le permite să beneficieze de un proces echitabil. Deci, la judecarea apelului și a recursului ordinar împotriva hotărârilor instanțelor de apel, participarea apărătorului, ales sau care acordă asistență juridică garantată de stat, este obligatorie și nerespectarea acestei reguli constituie, cu certitudine, o eroare de drept [5].

Judecata cauzei are loc în prezența inculpatului, iar aducerea inculpatului aflat în stare de deținere la judecată este obligatorie. Cu toate acestea, în literatura de specialitate se menționează că pe tot parcursul judecății, inculpatul, inclusiv în cazul în care este privat de libertate, poate cere, în scris, să fie judecat în lipsă, fiind

reprezentat de către avocatul său ales sau din oficiu [10, p. 1067]. Expunem și opinia conform căreia prezența părților este unul dintre elementele obligatorii ale contradictorialității, care nu poate fi ignorat, în caz contrar fiind compromis întregul sens al acestui principiu. Părțile sunt lipsite de posibilitatea de a-și realiza dreptul său, una dintre ele, în sensul susținerii cererii de apel sau recurs în sensul casării sau modificării hotărârii judecătorești, iar cealaltă, anume în sensul menținerii hotărârii pronunțate. Nefiind de acord cu hotărârea primei instanțe de judecată una dintre părți, adresându-se cu cerere de apel sau de recurs, dorește de a continua lupta, împotrivirea și, deja în altă ordine, să dovedească poziția sa în care nu are îndoieli, instanței de apel [12, p. 176].

Principiul contradictorialității trebuie să asigure activitatea instanței care examinează apelul sau recursul, însă doar în limitele care nu ar admite depășirea direcționării funcționale a activității instanței, care urmează să examineze cererea de apel, de recurs în limita cererii adresate și cu referire la acele persoane care nu sunt de acord cu sentința dată de prima instanță de judecată. Instanța de apel (de recurs) nu-și poate asuma funcțiile specifice părților, însă trebuie să dispună de posibilitatea de a influența asupra mersului examinării cauzei, nu doar de a conduce procesul, după cum consideră anumiți autori [11, p. 49; 16, p. 123; 13, p. 311-312]. Anume în ce se manifestă sau se poate manifesta concret rolul și activitatea instanței în procesul examinării cauzei penale în cadrul căilor ordinare de atac? Mai mulți autori de drept procesual penal, caracterizând etapa examinării cauzelor penale în cadrul căilor ordinare de atac, evidențiază, de rând cu alte trăsături, obligațiunea instanței de a verifica cauza penală

în volum deplin, nefiind legată de obiectul cererii, de argumentele invocate în aceasta și, de asemenea, cu referire la toate persoanele condamnate, dar nu numai în privința aceluia care au adresat cerere de apel sau recurs.

Reieșind din prevederile principiului contradictorialității, a cărui realizare necesită o orientare funcțională clară a activității tuturor participanților la procesul penal, instanța de judecată nu este în drept a-și lua asupra sa îndeplinirea câtorva altor funcții cu excepția celei de examinare a cauzei. Anume din acest considerent, instanța de judecată nu este în drept de a se deplasa în afara limitelor cererilor de apel sau recurs în cadrul cărora părțile și-au exprimat dezacordul cu hotărârea primei instanțe în cadrul cauzelor penale [12, p. 179-180].

Judecata în apel constituie o repetare a judecării fondului, ceea ce face posibilă administrarea de noi probe, la cererea procurorului, a persoanei vătămate sau a părților și, în mod subsidiar, din oficiu, atunci când instanța consideră necesar pentru formarea convingerii sale [8, p. 316]. Atunci când instanța de apel consideră că prima instanță nu a epuizat probatoriul relevant pentru cauză ori a apărut necesitatea administrării unor probe noi, de asemenea, în fața instanței de apel va avea loc o cercetare judecătorească, după încuviințarea probelor noi sau a readministrării celor prezentate în fața primei instanțe [10, p. 1068].

Concluzii. Vorbind despre activitatea instanței de judecată în cadrul căilor ordinare de atac, urmează să reieșim, în primul rând, din sarcinile nemijlocite ale acestei etape și, în al doilea rând, să luăm în calcul scopul general al procesului penal. Asigurând legalitatea și fundamentarea hotărârilor judecătorești, instanța trebuie să dispună de un complex de posibilități, care ar permite de

a depista hotărârile judecătorești ilegale și nefundamentate și de a lua măsuri în privința casării sau modificării lor în scopul stabilirii adevărului judiciar în cauza penală. Instanța de judecată, în conformitate cu acele forme și condiții care îi sunt specifice activității ei la această etapă a procesului, este obligată de a stabili împrejurările, circumstanțele cauzei în forma în care ele au existat la momentul faptei, de a depista toate circumstanțele agravante sau atenuante, toate momentele capabile atât de al învinovăți pe inculpat, cât și de a-l achita. În cadrul acestei activități, instanța de judecată nu trebuie să substituie părțile, să îndeplinească o careva altă funcție în afară de a sa, din care considerent limitele împuternicirilor instanței de judecată urmează a fi strict determinate în lege [12, p. 180]. În acest sens, considerăm că ar fi rațională completarea art. 413 C. pr. pen. RM cu un nou alin. (4¹) cu următorul conținut: „*În procesul examinării cauzei care a parvenit în instanță cu cerere de apel, instanța este în drept, la cererea părților sau din oficiu, în interesul inculpatului, în cazul în care părțile sau inculpatul refuză, de a înainta astfel de cereri, de a clarifica chestiunea referitoare la dispunerea și efectuarea expertizei judiciare*”.

Această recomandare reiese, în mare parte, din prevederile art. 144 alin. (1) C. pr. pen. RM, care fixează următoarele: „*Considerând că este necesară efectuarea expertizei, organul de urmărire penală prin ordonanță, iar instanța de judecată, prin încheiere, dispune efectuarea expertizei*”. Asume sintagma „*Considerând că...*” prevede posibilitatea instanței de judecată de a dispune expertiza din oficiu, în aceasta direcție manifestându-se, ca excepție, un anumit grad de rol activ al instanței, dar numai în favoarea și în interesul inculpatului. Astfel, în condițiile reluării

cercetării judecătorești în cadrul instanței de apel, urmează a se pune accentul asupra posibilității instanței de apel de a interveni în vederea dispunerii expertizei judiciare în favoarea inculpatului printr-o încheiere a sa.

Referințe bibliografice

1. Ababei E., Vizdoagă T. Recursul ordinar. În: Manualul judecătorului pentru cauze penale. Asociația judecătorilor din Moldova. Chișinău, 2013.

2. Bîrsan C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. București: Editura C. H. BECK, 2010.

3. Cașcaval C. Principiul contradictorialității. În: Justiția Constituțională, 2006, nr. 3.

4. Hotărârea Plenului CSJ a RM din 24.12.2010, nr.10, Pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica examinării cauzelor penale în ordine de apel” nr. 22 din 12 decembrie 2005. [on-line]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=47.

5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM „Cu privire la practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare al bănuțitului, învinuțitului, inculpatului și condamnatului în procedura penală”, nr. 11 din 24 decembrie 2010. [on-line]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=98

6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a RM „Cu privire la unele chestiuni ce vizează participarea procurorului la judecarea cauzei penale”, nr. 12 din 24 decembrie 2012. [on-line]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=43

7. Legea RM „Cu privire la Procuratură”. Nr. 3 din 25.02.2016. În: MO nr. 69-77/113 din 25.03.2016.

8. Neagu I., Damaschin M. Tratat de procedură penală. Partea specială. În lumina noului Cod de procedură penală. București: Editura Universul Juridic, 2015.

9. Terteza M. Opinie asupra oportunității recursului ordinar. În: Revista Națională de Drept, nr. 5, mai 2008.

10. Udriou M., Andone Bontaș A., Bodoroncea G. et. al. Codul de procedură penală. Comentariu pe articole. Vol. 1 și Vol. 2. București: Editura C. H. Beck, 2015.

11. Волкодаев Н. Ф. Правовая культура судебного процесса. Изд. Юридическая Литература. М., 1980, с. 49; Халдеев Е. С. Судья в уголовном процессе. Изд. ЮРАЙТ. М. 2000.

12. Даровских С. М. Принцип состязательности в уголовном процессе России и механизм его реализации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск: Южно-Уральский Государственный Университет, 2001.

13. Машовец А. О. О роли суда в состязательной системе судопроизводства. Уголовный суд – беспристрастный арбитр или полицейская ищетка? În: Конституционные основы организации и функционирования институтов публичной власти в Российской Федерации. Материалы всероссийской научно-исследовательской конференции. Екатеринбург: 2001.

14. Пашин С. А. Концепция судебной реформы в РФ. М. 1992.

15. Петрухин И. Л. Состязательность и правосудие: к 100-летию М. С. Строговича. В: Государство и право. 1994, № 10.

16. Халдеев Е. С. Судья в уголовном процессе. Изд. ЮРАЙТ. М. 2000.